

О.Ю. Панфілов

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ
ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. Сучасні зміни у світі спричинені низкою соціокультурних та політико-економічних обставин. Зокрема вони викликані переходом людства до нового типу цивілізації – інформаційного суспільства. Завдяки поширенню інформаційно-освітніх технологій змінюється характер усіх сфер соціального життя. Сучасна наукова картина світу свідчить про кризу раціоналістичного світогляду, який орієнтував людину на постійне перетворення світу у своїх інтересах за законом розуму. Сьогодні значення набуває інший світоглядний підхід: людина повинна впорядковувати своє індивідуальне буття за законами універсального порядку. Освіта як соціальний інститут відповідно реагує на всі зрушення, що відбуваються в суспільстві.

Дослідники освіти однакові у визначенні її сьогоденного стану як кризового [1, 2, 3]. По-перше, тому, що вона є “підтримуючою освітою”, переважно зорієнтованою на репродуктивне знання. Процес навчання зводиться до здобування знань, умінь, навичок шляхом поступового накопичення матеріалу, до шаблонного його застосування у різних видах діяльності. Ця модель освіти орієнтована на дисциплінарне розмежування знань у вигляді відносно автономних, замкнутих систем інформації, котрим належить бути “вкладеним у голови учня”. В нашій педагогічній практиці порушився зв'язок між освітою і наукою, окремими предметами, що виявилось у невідповідності освітнього процесу новій картині світу та стилю життя. Можливості використання та накопичення різних знань не завжди усвідомлюються на практиці. А за умов швидкого зростання інформації знання перетворюється на мертве, що суперечить соціальним вимогам до освіти.

По-друге, її раціонально-знаннєвий, технократичний характер суперечить потребам гуманізації, “олюднення” знання в сучасному суспільстві. Ситуація в освіті ускладнюється так званім “інформаційним бумом” і спричиненою ним інформаційною кризою. Чимало видатних вчених вважають, що ця інформаційна криза призвела до розпаду наших знань на неосяжну кількість тих своїх елементів, які погано пов'язані один з одним, і розглядають цю кризу як ще одну з найважливіших глобальних проблем сучасного людства.

По-третє, поряд із раціоналізмом, як однією з провідних засад класичної парадигми освіти, “великих втрат” зазнала ідея про універсальність європейських цінностей та форм життя. І головним чином під впливом глобалізації комунікативної практики людства. Якщо раніше інший досвід був чимось далеким, примарним й екзотичним, то сьогодні він раптом опинився зовсім поруч, на відстані протягнутої руки, виявився цілком реальним і життєвим. Можливість спілкування всупереч відстані і часу радикальним чином змінила сприйняття та ставлення до чужої точки зору, іншого соціокультурного досвіду. Він став “почутим”. Європейський монолог усе більш перетворюється на планетарний діалог. Теперішня геокультурна та геополітична картина світу стає більш схожою на плюралістичний образ дискурсу різних цивілізацій із ціннісно рівнозначними історичними надбаннями, ніж на втілення ідеї загального руху всіх країн до єдиної суспільної довершеності.

По-четверте, пошук нових моделей освіти зумовлений необхідністю розробки механізмів адаптації людини до мінливого світу, а також зростанням розбіжності між відносно сталими пізнавальними можливостями і світом, що все більш ускладнюється.

Таким чином, обрана проблема є актуальною і потребує нового осмислення.

Дана **проблема пов'язана** з темою дослідження автора статті та науково-дослідною роботою кафедри філософії Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Завданням даної статті є спроба обґрунтування методологічних засад реформування військової освіти в Україні.

З огляду на характер історичного розвитку нашої держави теза про те, що освіта в Україні потребує змін, не потребує якихось особливих аргументів. Сьогодні вже не викликає сумнівів, що трансформація української освіти неможлива без вирішення досить широкого кола проблем. Це передусім – радикальна гуманізація освіти, посилення особистісного виміру в педагогічній науці та практиці: орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти. У суспільстві дедалі більше утверджується розуміння, що як педагоги, так і учні – повноправні суб'єкти системи освіти, отже, основою навчання стає рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Нова демократична освітньо-педагогічна ідеологія передбачає переорієнтацію з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти.

Виходячи з цього, перед українською освітою постає низка стратегічних завдань, які необхідно вирішити у найближчій перспективі [4, с. 325–326].

Перша стратегічна мета полягає в модернізації освітянської діяльності – в тому, щоб готувати людину, здатну до ефективної життєдіяльності у XXI столітті. Що робиться в цьому плані в Україні? По-перше, суттєво коригується спрямованість освітнього процесу. Зміна ідей, технологій, знань відбувається значно скоріше, ніж зміна поколінь людей. Звідси зрозуміло, що не тільки у школі, а й у найкращому університеті не можна навчити на все життя. Тому функція отримання і засвоєння знань об'єктивно не може бути єдиною, а тим більше основною. Поряд із цією функцією “проростає” інша – “навчання навчатися”, тобто набуття вмінь і навичок оволодіння новою інформацією та її ефективного застосування на практиці впродовж усього життя. Освіта має готувати людину, що здатна сприймати змінність як суттєвий складник власного способу життя. Іншими словами, інноваційний характер сучасної цивілізації та сучасної економіки потребує такого типу людини, яку може виховати саме інноваційна за своєю сутністю освіта. І тому на вирішення цих проблем скеровані практичні зміни в освітянській діяльності.

Глобалізація світу, інформаційна багатоманітність обумовлюють включення людини в незрівнянно складнішу і масштабнішу систему відносин, що суттєво ускладнює життєву поведінку людини. Тому освіта повинна готувати розвинену, самостійну, самодостатню особистість, яка б керувалась у житті власними поглядами та переконаннями і була здатна на самостійні свідомі дії. У цьому й полягає сутність трансформації авторитарної педагогіки у педагогіку толерантності, де б шанувалась особистість кожного учня, а навчання і виховання здійснювались би відповідно до природних здібностей і психологічних особливостей кожної дитини. Це, власне кажучи, потрібно не так освіті, як суспільству, бо без такої особистості ми не матимемо ані стабільної демократичної ситуації в країні, ані ефективної ринкової економіки, яка потребує активної, дієвої, відповідальної людини.

Друга стратегічна мета полягає у переведенні матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень. Навчальний заклад з класами, у яких розташовані тільки парти і дошки, а під час навчального процесу використовують лише підручники, відійшла в минуле. Сучасна школа неможлива без комп'ютерної техніки, сучасних спеціалізованих кабінетів.

Третя стратегічна мета передбачає здійснення мовного прориву в освіті, а згодом і в українському суспільстві загалом. Тут існують два важливі моменти. Перший:

забезпечення знання державної мови. Друга проблема в цьому контексті: в сучасному глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати на високому рівні свою професійну компетентність без широкого спілкування зі світом [4].

З огляду на зміни, які відбуваються у світі, змінюється і статус вищої школи. Безумовно, за нею залишається функція підготовки спеціалістів для промисловості та інших сфер суспільної діяльності. Однак вища освіта розширює коло своїх завдань. Сьогодні вона дедалі активніше стає обов'язковим етапом розвитку особистості. Друга функція тісно пов'язана з першою і поглинає її. Вища освіта сьогодні готує суспільство до конкурентоспроможності, розвитку науково-інформаційних технологій, нарощування високого потенціалу нації. Людина з вищою освітою не тільки швидше знайде робоче місце і стане свідомим, демократично налаштованим громадянином держави, а й зможе реалізувати весь свій інтелектуальний і творчий потенціал [5].

У вищій освіті сьогодні надзвичайно важливим постає науковий складник, належний рівень якого покликані забезпечити науково-педагогічні кадри, поєднуючи навчально-виховний процес із науковою діяльністю. Таке поєднання безпосередньо впливатиме на якість навчального процесу, забезпечуватиме наукову співпрацю зі студентами, створення конкурентоспроможного інтелектуального продукту.

Стратегія модернізації освіти України насамперед диктується особливостями нових соціально-економічних реалій у державі. Саме демократизація суспільства, формування нових соціально-економічних структур, їх орієнтація на ринкові відносини зумовили виникнення концепції ступеневої вищої освіти. Ступенева освіта повинна забезпечити професійну кар'єру молодого покоління в умовах жорсткої конкуренції. За ступеневою освітою підготовка фахівців з вищої освіти орієнтована на мобільність і змінність соціальної та виробничої діяльності [6, 7].

Потрібно зазначити, що в Україні майже виконано одну з основних вимог для приєднання до Болонського процесу – впроваджено двоступеневу структуру вищої освіти (бакалавр – 3-4 роки і магістр – 2 роки). Проте, як і в усіх країнах Європи, потрібно знайти прийнятні для роботодавців диверсифікації програм підготовки бакалавра і магістра. Безумовне врахування вимог сфери праці дасть змогу Україні вирішити основне завдання Болонського процесу – підвищити можливість працевлаштування випускників ВНЗ, мобільність громадян і конкурентоспроможність національної вищої школи.

У контексті зазначеного в Україні сьогодні створюється система зрозумілих і порівнюваних освітніх рівнів: до чинної нормативно-правової бази, що регламентує діяльність системи вищої освіти, вносяться зміни та доповнення стосовно структури і назв освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів, відбувається процес розроблення й узгодження із західними країнами та країнами СНД процедур визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні.

Таким чином, освіта в Україні розглядається в комплексі як сфера людської діяльності, об'єднана за принципом “мета – засіб – результат”. Моделлю особистості в новій парадигмі української освіти стає інноваційна людина, яка розглядає оточуючий світ не як сталу, гармонійну структуру, до якої потрібно пристосуватися, а як сферу пізнавальної та практичної невизначеності, яку потрібно редукувати.

Система військової освіти є складником загальнодержавної системи вищої освіти. Відповідно, її подальший розвиток та реформування здійснюються в контексті нового етапу модернізації національної системи вищої освіти [8].

По-перше, це перехід до триступеневої структури вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії за фахом), що передбачає значну перебудову всієї системи військової освіти. Діючими донині нормативно-правовими актами, як відомо, передбачалась підготовка в наших ВВНЗ випускників-офіцерів тактичної ланки з ОКР “спеціаліст” і терміном навчання 4 або 5 років, офіцерів оперативно-тактичної ланки з ОКР

“магістр” і терміном навчання 1 рік, а також офіцерів оперативно-стратегічної ланки з ОКР “магістр” і терміном навчання 1 рік.

Структура ОКР фахівців “бакалавр – спеціаліст – магістр” не відповідала ступеням “бакалавр – магістр” фахівців у європейських країнах і суттєво відрізнялась за змістом та методами навчання. У зв'язку з цим, визначальним чинником забезпечення інтеграції вищої освіти України в єдиний європейський простір визнано адаптацію структури ступенів вищої освіти до європейських стандартів і введення європейської структури фахівців з вищою освітою: бакалавр, магістр.

По-друге, нагальною проблемою була розробка оновленого Переліку напрямів і спеціальностей підготовки з обов'язковим їх укрупненням, Переліку кваліфікацій фахівців та відповідних стандартів вищої освіти військових фахівців. Система військової освіти мусить пропонувати державі фахівців нового типу, сприяти подоланню вузької професійної спрямованості військових фахівців з вищою освітою та в сучасних соціально-економічних умовах вести їх підготовку. Формування вказаних Переліків з урахуванням принципів, які рекомендує європейська спільнота, для досягнення сумісності і порівнянності кваліфікацій фахівців з вищою освітою України і Європейського союзу на сьогодні відбулось.

По-третє, продовжується запровадження в усіх ВНЗ України, у тому числі у системі військової освіти, кредитно-модульного навчання. Така система є сучасною моделлю організації навчального процесу у ВНЗ. Вона передбачає структурований у кредитах навчальний план; модульну систему викладання дисциплін; рейтингову систему оцінювання за багатобальними шкалами, тобто об'єднує модульну технологію навчання і залікові кредити як одиниці вимірювання обсягу навчального матеріалу, що засвоєний курсантом.

Педагогічні технології в кредитно-модульній системі передбачають перехід від пасивних до активних форм навчання. При цьому в центрі навчання знаходиться курсант. Це реалізується через індивідуальний навчальний план; велику частку самостійної та індивідуальної роботи, яка контролюється; об'єктивні методи оцінювання успішності; прозору систему оцінювання тощо. Перехід на таку систему організації військово-навчального процесу у ВНЗ потребує суттєвого оновлення науково-методичних і дидактичних підходів до його планування й організації, змін у педагогічних технологіях і методичному забезпеченні навчальних дисциплін, посилення ролі самостійної роботи курсантів (слухачів), зокрема шляхом розвитку електронних курсів та елементів технології дистанційного навчання, сучасних засобів діагностування та оцінювання досягнень курсантів, широкого використання Інтернету тощо.

По-четверте, відбувається впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і формування інформаційної культури через нові форми організації навчальних занять, нарощування парку ПЕОМ та програмного забезпечення, розроблення і впровадження нового покоління підручників, навчальних посібників і засобів навчання; створення умов для індивідуалізації процесу навчання та ефективної самостійної роботи курсантів, обов'язкове створення та використання у ВНЗ телекомунікаційних мереж.

По-п'яте, якість підготовки військових фахівців має підвищуватися шляхом впровадження системи комплексного управління й моніторингу якості та ефективності навчального процесу. Одночасно наголошується на підвищенні відповідальності науково-педагогічних працівників за якість освітньої діяльності, а курсантів – за якість вищої освіти, яку здобувають.

По-шосте, відбувається психолого-дидактична адаптація більшості науково-педагогічних працівників до процесу перебудови системи вищої освіти в контексті її гармонізації з моделлю, запропонованою як загальноєвропейська. Мається на увазі підвищення їх кваліфікації з новітніх форм організації та проведення навчального проце-

су; здійснення одночасних змін у філософії учіння та викладання, тобто перехід від стратегії викладання до стратегії навчальної діяльності курсантів (слухачів), до використання педагогічних технологій, спрямованих на їх заохочення до самостійного набуття знань та участі в наукових дослідженнях.

Висновки. Таким чином, розглянуті методологічні засади реформування військової освіти України є підставою гарантування якості підготовки військових фахівців, що відповідатиме державним та європейським стандартам освіти, гарантуватиме підтримку необхідного рівня воєнної безпеки держави і разом із цим є основою для здійснення педагогічної діяльності науково-педагогічними працівниками нашого університету.

Список літератури: 1. Філософські абрисы сучасної освіти: Монографія / [Предборська І., Вишинська Г., Гайденов В. та ін.]; за заг. ред. І. Предборської. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. – 266 с. 2. Романенко М.І. Сучасна філософсько-освітня парадигма як відображення глобальних соціокультурних трансформацій / М.І. Романенко // Практична філософія. – 2004. – №2. – С. 72-77. 3. Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111-116. 4. Бужикова Р. Нові пріоритети розвитку сучасної освіти / Р.Бужикова // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 83-88. 5. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с. 6. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2 (51). – С. 17-30. 7. Скотна Н. Роль освіти в цивілізаційному вихованні молоді // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С. 114-118. 8. Миленний О.А. О некоторых проблемах военного образования / О.А. Миленний // Военная мысль. – 2005. – № 2.

А.Ю. Панфилов

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

С общих методологических позиций проанализированы проблемы современной системы образования. Сформулированы стратегические задачи, стоящие перед системой образования Украины. На основе анализа состояния военного образования в стране предложены методологические принципы его реформирования, гарантирующего качество подготовки офицеров.

A. Panfilov

METHODOLOGICAL BASES OF MILITARY EDUCATION REFORMATION IN UKRAINE

From general methodological positions the problems of the modern system of education are analyzed. The strategic tasks placed before the system of formation in Ukraine are formulated. On the basis of the military education state analysis methodological principles of its reformation guaranteing quality of preparation of officers are offered.

Стаття надійшла до редакції 4.06.2009